

უსაფრთხოების ეკონომიკური უზრუნველყოფის საბაზო კონცეფციების შესახებ

შოთა ვეშაპიძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ეს სტატია განიხილავს ეკონომიკური უსაფრთხოების ფუნდამენტურ კონცეფციებს, რომლებიც შემუშავებულია სამი მნიშვნელოვანი ეკონომისტის, ფრიდრიხ ლისტის, ჯონ მეინარდ კეინზის და ერნანდო დე სოტოს მიერ. ის იკვლევს მათ განსხვავებულ პერსპექტივებს ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე, შეისწავლის მათ ისტორიულ კონტექსტს, თეორიებს და ეკონომიკის უფრო ფართო სფეროში შეტანილ წვლილს. სტატია ასევე აფასებს, თუ როგორ აგრძელებენ მათი იდეების ფორმირებას მიმდინარე ეკონომიკური პოლიტიკასა და პრაქტიკაში. კრიტიკული ლიტერატურის მიმოხილვის საშუალებით ნაშრომი ხაზს უსვამს მათი თეორიების შესაბამისობას თანამედროვე გლობალურ ეკონომიკურ სისტემებთან, რაც უზრუნველყოფს მათი ეკონომიკური უსაფრთხოების მოდელების შედარებით ანალიზს. სტატიის მიზანია შესთავაზოს უფრო ღრმა გაგება, თუ როგორ მოახდინეს ამ მოაზროვნებმა გავლენა ეკონომიკურ უსაფრთხოების დისკურსზე და როგორ შეიძლება მათი იდეების გამოყენება თანამედროვე ეკონომიკურ გამოწვევებში.

ამ სტატიის პრაქტიკული მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ მისი პოტენციალის შესახებ აცნობოს პოლიტიკის შემქმნელებს, ეკონომისტებს და ინსტიტუტებს, რომლებიც მუშაობენ გლობალური და ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების საკითხებზე. ეკონომიკური უსაფრთხოების ფუნდამენტური თეორიების გააზრებით, პოლიტიკის შემქმნელებს შეუძლიათ შეიმუშაონ სტრატეგიები, რომლებიც აერთიანებს ისტორიულ პერსპექტივებს თანამედროვე გამოწვევებთან. გარდა ამისა, ეს კვლევა იძლევა მნიშვნელოვან ინფორმაციას სახელმწიფო ჩარევის (ინტერვენციის), ეკონომიკური პოლიტიკისა და საკუთრების უფლების როლზე ეკონომიკური სტაბილურობისა და ზრდის ხელშეწყობაში. კვლევის შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნას ეკონომიკური არასტაბილურობისა და გლობალური კრიზისების პირობებში ეროვნული და საერთაშორისო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად ეფექტური ეკონომიკური სტრატეგიების შემუშავებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური უსაფრთხოება, ფრიდრიხ ლისტი, ჯონ მეინარდ კეინზი, ერნანდო დე სოტო, პროტექციონიზმი, მთავრობის ჩარევა, საკუთრების უფლებები, ფისკალური პოლიტიკა, არაფორმალური ეკონომიკა, სამართლებრივი ჩარჩო.

შესავალი

თითოეული ადამიანის, ან მთლიანად ერის სასიცოცხლო ძალა მრავალმხრივი კავშირებით არის განპირობებული. ეს მრავალფეროვანი კავშირები, შეიძლება მდინარის სახით წარმოვიდგინოთ. მისი დაყოფა, პირობითად ორ მთავარ ნაკადად შეიძლება. ერთი ნაკადი მატერიალური, ანუ ეკონომიკური, ხოლო მეორე, სულიერი მიმართულებაა. სახელმწიფოს წარმატების მიღწევა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც ეს ორივე მიმართულება, ორი ფაქტორი, დაცული და განვითარებული იქნება. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება განპირობებულია „მდგრადი ეკონომიკისა და შეფარდებითი უპირატესობის ერთიანობის საყოველთაო კანონის“

მოქმედებით. ამ კანონის მოთხოვნის თანახმად, ოპტიმალური შედეგების მიღწევა შიდა და გარე სექტორების განუყოფელი ერთიანობით შეიძლება. ასე ვთქვათ, ეს ნიშნავს ქვეყნის დაცვას როგორც შიდა, ასევე გარე საფრთხეებისგან.

ეკონომიკური უსაფრთხოება რჩება ერების, ინდივიდებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების ცენტრალურ საზრუნავად. ვინაიდან გლობალური ეკონომიკა ისეთი გამოწვევების წინაშე დგას, როგორიცაა პოლიტიკური არასტაბილურობა, ფინანსური კრიზისები და სწრაფი ტექნოლოგიური წინსვლა, ეკონომიკური უსაფრთხოების ძლიერი ზომების საჭიროება არასოდეს ყოფილა ასეთი კრიტიკული. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია ფრიდრიხ ლისტის, ჯონ მეინარდ კეინზის და ერნანდო დე სოტოს ძესაბამისი კონცეფციები, რომელთა თეორიული საფუძვლების გაგება ეხმარება პოლიტიკოსებსა და მეცნიერებს ამ საკითხების ეფექტურად გადაჭრაში. მათი იდეები იძლევა ძირითად შეხედულებებს პროტექციონიზმის, მთავრობის ჩარევისა და საკუთრების უფლების როლზე ეკონომიკური სტაბილურობისა და კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად.

ძირითადი ტექსტი

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ სიტყვა კონცეფცია, წარმოდგება ლათინური conception-იდან და ქართულად ნიშნავს აღქმას, დამკვიდრებულ შეხედულებებს რეალობის გარკვეულ ფენომენებზე, მიდგომას ამ ფენომენების განხილვისას. უსაფრთხოების კონცეფცია: ეს არის შეხედულებების სისტემა უსაფრთხოების პრობლემის შესახებ, საქმიანობის სხვადასხვა ეტაპზე და დონეზე, ასევე ძირითადი პრინციპებზე, უსაფრთხოების რეალიზაციის ღონისძიებათა მიმართულებებსა და ეტაპებზე.

ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების ცნების საბაზო მიდგომები და მასთან ბრძოლის მეთოდები, განსაზღვრულია სხვადასხვა კონცეფციებით. მათგან აღსანიშნავია კამერალისტური, კეინზიანური და ადმინისტრაციული ბარიერებისგან დაცვის ინსტიტუციონალური კონცეფციები.

საგარეო ეკონომიკური უსაფრთხოების დაცვის კამერალისტური კონცეფცია XIX საუკუნის შუა ხანებიდან იღებს სათავეს. მისი ფუძემდებელი არის მე-19 საუკუნის გერმანელი ეკონომისტი, პუბლიცისტი და პოლიტიკოსი. ფრიდრიხ ლისტი. კლასიკური პოლიტიკური ეკონომიკის თითქმის ყველა წარმომადგენელმა ააგო თეორიები პიროვნების, სახელმწიფოს და ა.შ. შესახებ შეხედულებების ძირითადი იდეის საფუძველზე. ლიბერალური პარადიგმის (პარადიგმა – არის საკვანძო იდეა, რომელიც ემყარება კონცეფციის აგებას) განმარტებით, თითოეულ ინდივიდს აქვს საკუთარი ინტერესები და თვითონ შეუძლია მათი ეფექტურად დაცვა. საზოგადოება ამ რაკურსში გაანალიზებულია როგორც ინდივიდების ერთობლიობა, ხოლო საზოგადოებრივი ინტერესები – როგორც პირადი ინტერესების წარმოებულები. მათ მიაჩნდათ, რომ საუკეთესოა ის საზოგადოება, რომელიც ყველაზე მეტად აძლევს მოსახლეობას პირადი ინტერესების თავისუფალად რეალიზების საშუალებას. ხელისუფლება აუცილებელია მხოლოდ კონსტიტუციური უფლებების დასაცავად. იმის გამო, რომ არ არსებობს ობიექტური მეთოდები, რომლებიც საშუალებას იძლევა ადამიანებმა განისაზღვრონ თუ მათ რას მიაინჭონ უპირატესობა, თუ სახელდობრ რა უნდა გადაწყვიტონ მათ, რა არის სწორი, რა არ შეესაბამება სინამდვილეს, ამასთანავე, მაქსიმალურად გაზარდონ თავიანთი კეთილდღეობა.

ფრიდრიხ ლისტის დამსახურება არა იმდენად ეკონომიკური თეორიის განვითარებაშია, არამედ ეკონომიკური პოლიტიკის საკითხების დაფინებულ განვითარებაში, სახელმწიფოს აქტიური როლის დასაბუთებაში. მან აჩვენა პოლიტიკური ერთიანობისა და სახელმწიფო მმართველობის ერთიანობის გავლენა ეროვნული წარმოების ეკონომიკურ განვითარებაზე და ეროვნული სიმდიდრის გამრავლებაზე.

ფრიდრიხ ლისტის მიერ შემუშავებული ეროვნული ეკონომიკური ინტერესებისა და ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების თეორიას, რომელიც ფოკუსირებულია გლობალურ საფრთხეებზე, ეწოდა კამერალური კონცეფცია. უნდა აღინიშნოს, რომ F. List-ის ცნებამ ვერ გადალახა ადამ სმიტის იდეების პოპულარობა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, შესამჩნევი გავლენა იქონია პერიფერიულ ქვეყნებზე. ამ ქვეყნებისთვის აქტუალური იყო პროტექციონიზმის პოლიტიკა, ვინაიდან ეროვნული ეკონომიკური ინტერესები დაცული იყო უცხოური ბიზნესისგან, ზოგიერთი პერიფერიული ქვეყანა გახდა ეკონომიკური ლიდერი. **ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების კამერალისტური თეორიის მიხედვით, მიჩნეულია, რომ სამთავრობო ორგანოების მთავარი საქმეა უსაფრთხოების უზრუნველყოფა.**

ფრიდრიხ ლისტის კონცეფცია: ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ეროვნული ეკონომიკური განვითარების გზით. ფრიდრიხ ლისტი (1789-1846), გერმანელი ეკონომისტი, ყველაზე ცნობილია ეკონომიკური ნაციონალიზმის თეორიითა და ინდუსტრიალიზაციის კონტექსტში ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების მნიშვნელობაზე ხაზგასმით. მის ყველაზე გავლენიან ნაშრომი „პოლიტიკური ეკონომიკის ეროვნული სისტემა“ (1841), იგი დაუპირისპირდა ადამ სმიტის და დევიდ რიკარდოს კლასიკურ ეკონომიკურ დოქტრინებს. ლისტის იდეები ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე ემყარებოდა მის რწმენას, რომ ერის ეკონომიკური სიძლიერე არის არა უბრალოდ თავისუფალი ვაჭრობის შედეგი, არამედ მხარდაჭერილი უნდა იყოს მთავრობის სტრატეგიული ჩარევით, სახელმწიფოებრივი განვითარებით და ყოვლისმომცველი პოლიტიკური სტრუქტურით.

ფრიდრიხ ლისტის ძირითადი იდეები: – ეკონომიკის ეროვნული სისტემა: ფრიდრიხ ლისტი ამტკიცებდა, რომ ერის ეკონომიკური უსაფრთხოება არ შეიძლება დაეყრდნოს მხოლოდ თავისუფალი ვაჭრობის და ჩაურევლობის პოლიტიკას. ამის ნაცვლად, ძლიერმა სახელმწიფომ უნდა წარმართოს ეკონომიკური განვითარება. ეს უნდა მოიცავდეს მრეწველობის ახალგაზრდა დარგების დაცვას ტარიფების მეშვეობით და სტრატეგიული სექტორების (როგორიცაა წარმოება) ხელშეწყობას, უცხო ქვეყნებზე დამოკიდებულების შესამცირებლად. – **მთავრობის როლი:** ლისტი მხარს უჭერდა სახელმწიფოს აქტიურ ჩარევას ეკონომიკაში ინფრასტრუქტურის ასაშენებლად, განათლების განვითარებისა და ტექნოლოგიური ინოვაციების გასაძლიერებლად. ის მიიჩნევდა, რომ ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობი გარემოს შექმნით, სახელმწიფოს შეუძლია უზრუნველყოს გრძელვადიანი ეკონომიკური უსაფრთხოება, საგარეო ბაზრებზე დამოკიდებულების შემცირებით. – **ეკონომიკური დამოუკიდებლობა.** ლისტმა ხაზი გაუსვა ქვეყნის ეკონომიკური დამოუკიდებლობის მნიშვნელობას. ის ამტკიცებდა, რომ ეკონომიკური განვითარება უზრუნველყოფილი უნდა იყოს არა მხოლოდ საბაზრო მექანიზმებით, არამედ ეკონომიკაში ხელისუფლების აქტიური ჩარევით. მისი აზრით, ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოება პირდაპირ დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად შეუძლია მას თვითდახმარება და დამოუკიდებლობა გლობალურ ვაჭრობაში. – **ვაჭრობისა და ეროვნული ინტერესების ჰარმონიზაცია:** მიუხედავად იმისა, რომ ლისტი არ იყო წინააღმდეგი საერთაშორისო ვაჭრობისა, მას სჯეროდა, რომ სავაჭრო პოლიტიკა უნდა იყოს სტრუქტურირებული ისე, რომ მოემსახუროს ეროვნულ ინტერესებს. ეკონომიკური უსაფრთხოების გარანტირება შეიძლებოდა მხოლოდ იმით, რომ ქვეყნის მრეწველობა იქნებოდა ძლიერი და თვითკმარი. – **პროტექციონიზმი.** კლასიკური სკოლისგან განსხვავებით, ლისტი მხარს უჭერდა პროტექციონიზმს, თვლიდა, რომ ეკონომიკური უსაფრთხოებისა და ეროვნული ეკონომიკის ზრდის უზრუნველსაყოფად, აუცილებელი ზომების მიღება შიდა ბაზრის დასაცავად იაფი იმპორტირებული საქონლისგან, რამაც შეიძლება შეარყიოს ადგილობრივი მწარმოებლების განვითარება. – **ისტორიული მიდგომა ეკონომიკისადმი.** ლისტმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ქვეყნების ეკონომიკა სხვადასხვა გზით და სხვადასხვა პირობებში ვითარდება. ის იცავდა იმ აზრს, რომ თითოეულ ქვეყანას სჭირდება ეკონომიკური პოლიტიკის საკუთარი მოდელის შემუშავება მისი განვითარების დონისა და ისტორიული კონტექსტის მიხედვით.

არსებითად, ლისტის ეკონომიკური უსაფრთხოების კონცეფცია ღრმად იყო გადაჯაჭვული ეროვნულ ავტონომიასთან. მან ხაზი გაუსვა ქვეყნის განვითარების ეტაპზე სამამულო დარგების მხარდაჭერას და მათი საგარეო კონკურენციისგან დაცვის მნიშვნელობას, რაც უზრუნველყოფს გრძელვადიან ეკონომიკურ სტაბილურობას.

ჯონ მეინარდ კეინზის შიდა მაკროეკონომიკური საფრთხეებისგან დაცვის კონცეფცია მე-20 საუკუნის მეორე მესამედიდან ჩამოყალიბდა. ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების კეინზიანურმა კონცეფციამ ჩაანაცვლა კამერალისტური კონცეფცია. ჯონ მეინარდ კეინზის კონცეფციის თანახმად, „ნაციონალური ეკონომიკის მთავარ საფრთხედ განიხილებოდა არა უცხოური საქონლის კონკურენცია, არამედ უმუშევრობა და ეკონომიკური დეპრესია“³. წარმოშობილ საფრთხეებთან გასამკლავებლად მთავრობას რეკომენდაცია მიეცა გაეტარებინა ეკონომიკის აქტიური რეგულირება კონკურენციის პირდაპირი ადმინისტრაციული კონტროლის გზით. ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების ვერსიას, რომელიც ფოკუსირებულია ეროვნული ეკონომიკური ზრდის შიდა მაკროეკონომიკურ პირობებზე, უწოდებენ კეინზიანურ ვერსიას.

ჯონ მეინარდ კეინზის კონცეფცია: ეკონომიკური უსაფრთხოება სახელმწიფოს ჩარევისა და სრული დასაქმების გზით. ჯონ მეინარდ კეინზმა (1883-1946), ბრიტანელმა ეკონომისმა, რევოლუცია მოახდინა ეკონომიკურ აზროვნებაში თავისი იდეებით მთავრობის ჩარევის შესახებ, განსაკუთრებით ეკონომიკური ვარდნის დროს. მისმა თეორიებმა წარმოადგინა ახალი მიდგომა ეკონომიკური უსაფრთხოების მიმართ, რაც ხაზს უსვამს სახელმწიფოს როლს ერთობლივი მოთხოვნის, დასაქმებისა და ინფლაციის მართვაში. კეინზის თეორია ყველაზე თვალსაჩინოდაა ჩამოყალიბებული მის მთავარ ნაშრომში „დასაქმების, პროცენტისა და ფულის ზოგადი თეორია“ (1936), რომელშიც იგი ცდილობდა აეხსნა დიდი დეპრესიის მიზეზები და ეკონომიკური სტაბილურობის მიღწევის პოლიტიკა. ლისტისგან განსხვავებით, რომელიც ხაზს უსვამდა ეროვნულ პროტექციონიზმსა და ეკონომიკურ ავტონომიას, კეინზმა შემოგვთავაზა კონცეფცია, რომელიც ორიენტირებულია ეკონომიკაში მთავრობის აქტიურ ჩარევაზე, მისი სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად.

ჯონ მეინარდ კეინზის ძირითადი იდეები: – ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება. კეინზი თვლიდა, რომ ბაზარს ყოველთვის არ შეუძლია ეკონომიკის რეგულირება, განსაკუთრებით კრიზისის დროს. მან ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, სახელმწიფო უნდა ჩაერიოს ეკონომიკურ პროცესებში ერთობლივი მოთხოვნის რეგულირების, დასაქმების შენარჩუნების და დეპრესიების თავიდან ასაცილებლად. კლასიკური თეორიისგან განსხვავებით, რომელიც თვლიდა, რომ ბაზრებს შეუძლიათ თვითრეგულირება, კეინზი ამტკიცებდა, რომ ეკონომიკური კრიზისის პირობებში ბაზარს ყოველთვის არ შეუძლია ეკონომიკის წონასწორობის დაბრუნება. – **ერთობლივი მოთხოვნა და დასაქმება:** კეინზი ამტკიცებდა, რომ ინდივიდებისა და ერის ეკონომიკური უსაფრთხოება დამოკიდებულია სრული დასაქმებისა და სტაბილური შემოსავლის დონის შენარჩუნებაზე. მან ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ეკონომიკური რეცესიის დროს, კერძო სექტორის მოთხოვნა ხშირად მცირდება, რაც იწვევს უმუშევრობას და ეკონომიკურ არასტაბილურობას. ასეთ შემთხვევებში მან შესთავაზა მთავრობას ჩაერთოს სახელმწიფო ხარჯების გაზრდისა და მოთხოვნის სტიმულირებისთვის. – **მთავრობის ჩარევა:** კეინზმა უარყო კლასიკური რწმენა ბაზრების თვითკორექტირების ბუნების შესახებ. ის ამტკიცებდა, რომ ეკონომიკური ვარდნის პერიოდში მთავრობები აქტიურად უნდა ჩაერიონ მოთხოვნის გასაზრდელად ფისკალური პოლიტიკის საშუალებით, როგორცაა გაზრდილი სახელმწიფო ხარჯები და გადასახადების შემცირება, რც ხელს შეუწყობს უმუშევრობის შემცირებას და ეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფას. – **ერთობლივი მოთხოვნის პრობლემა.** კეინზმა წამოაყენა „ერთობლივი მოთხოვნის დეფიციტის“ კონცეფცია, რომელიც აცხადებს, რომ ეკონომიკური ვარდნის პერიოდებში შეიძლება იყოს სამომხმარებლო ხარჯებისა და ინვესტიციების ნაკლებობა, რაც გამოიწვევს უმუშევრობას და ეკონომიკურ

არასტაბილურობას. ამ პირობებში სახელმწიფომ უნდა მიიღოს აქტიური ზომები მოთხოვნის სტიმულირებისთვის, მაგალითად, ინფრასტრუქტურულ პროექტებზე სახელმწიფო ხარჯების გაზრდის გზით. – **ეკონომიკური უსაფრთხოება სრული დასაქმების უზრუნველყოფით.** კეინზი თვლიდა, რომ ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია დასაქმების მაღალი დონის შენარჩუნება, ასევე მასობრივი უმუშევრობის თავიდან აცილება, რამაც შეიძლება შეარყიოს სოციალური სტაბილურობა და ეკონომიკური განვითარება. – **ანტიკრიზისული ღონისძიებები.** დიდი დეპრესიის დროს, კეინზმა შემოგვთავაზა თეორია, რომელიც გახდა კონტრაციკლური პოლიტიკის საფუძველი: სახელმწიფო ხარჯების გაზრდა და გადასახადების შემცირება ეკონომიკური აქტივობის სტიმულირებისთვის. ეს მიდგომა უზრუნველყოფდა ეკონომიკურ უსაფრთხოებას კრიზისის დროს, რაც საშუალებას აძლევდა სახელმწიფოებს დაეძლიათ სირთულეები და აღედგინათ ეკონომიკა. – **სოციალური კეთილდღეობა და უსაფრთხოება:** კეინსი ასევე მხარს უჭერდა სოციალური უსაფრთხოების ბადეებს (ადამინის უსაფრთხოების სისტემებს) რათა უზრუნველყონ ინდივიდების ეკონომიკური უსაფრთხოება. ეს შეიძლება მოიცავდეს უმუშევრობის შეღავათებს, სოციალურ დაზღვევას და სახელმწიფო დახმარების სხვა ფორმებს, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ხალხის ძირითადი საჭიროებების დაკმაყოფილება, თუნდაც ეკონომიკური გაჭირვების დროს. – **მაკროეკონომიკური სტაბილურობა:** კეინზისთვის, ეკონომიკური უსაფრთხოება ეროვნულ დონეზე დამოკიდებული იყო ეკონომიკის სტაბილიზაციაზე კონტრაციკლური პოლიტიკის მეშვეობით. ეს გულისხმობდა მთავრობის ფისკალური და მონეტარული ინსტრუმენტების გამოყენებას ბიზნეს ციკლების შედეგების შესარბილებლად, იმის უზრუნველყოფას, რომ ეკონომიკა არ განიცდიდა ღრმა რეცესიას ან გადაჭარბებულ ინფლაციას.

კეინზის შეხედულება ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე ორიენტირებული იყო სრული დასაქმების, სოციალური კეთილდღეობისა და მაკროეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფის იდეაზე. მას სჯეროდა, რომ სახელმწიფოს აქვს ცენტრალური როლი მოქალაქეთა კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად და ეკონომიკური უსაფრთხოების შენარჩუნებაში, როგორც კარგ, ასევე ცუდ დროს.

ადმინისტრაციული ბარიერებისგან დაცვის ინსტიტუციონალურმა კონცეფციამ, მე-20 საუკუნის ბოლოდან, 1980-იან წლებში დაიწყო პრიორიტეტული ეკონომიკური თეორიის როლის პრეტენზია. თანამედროვე ეკონომიკურ ლექსიკონში ნათქვამია: ინსტიტუციონალიზმი არის ეკონომიკური დოქტრინა, რომელიც ყურადღებას ამახვილებს ინსტიტუტების როლზე ეკონომიკური გადაწყვეტილებების მიღებისა და წარმართვის სფეროში, მათ ეფექტურობასა და ზოგადად ეკონომიკურ საქმიანობაზე.

ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემების გაგებისას ინსტიტუციონალისტთა მიერ შემოთავაზებული ყველაზე მნიშვნელოვანი კონცეფცია უკავშირდება პერუელი ეკონომისტის ერნანდო დე სოტოს სახელს, ჩრდილოვანი ეკონომიკის პრობლემების სპეციალისტს. ე. დე სოტოს მონოგრაფიამ, რომელიც გამოქვეყნდა 1989 წელს, მოახდინა რევოლუცია მკვლევართა შეხედულებებში ჩრდილოვანი ეკონომიკის როლისა და მნიშვნელობის შესახებ თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკაში.

ე. დე სოტოს მთავარი მეცნიერული აღმოჩენა არის ფუნდამენტურად ახალი მიდგომა ჩრდილოვანი ეკონომიკის ზრდის მიზეზების ასახსნელად. მისი აზრით, ურბანული არაფორმალური სექტორის ზრდის მთავარი მიზეზი არის არა ღარიბებისა და მიგრანტების ჩამორჩენილობა და კრიმინალურობა, რომლებიც თითქოსდა ვერ პოულობენ ადგილს ლეგალურ სექტორში, არამედ ბიუროკრატიული გადაჭარბებული ორგანიზაცია, რომელიც აფერხებს კონკურენტული ურთიერთობების თავისუფალ განვითარებას.

მასობრივი ჩრდილოვანი ეკონომიკური აქტივობის მთავარ მიზეზად, ე. დე სოტოს აზრით, უნდა ჩაითვალოს არაეფექტური სამართლებრივი რეჟიმი, როდესაც „კომპანიის კეთილდღეობა ნაკლებადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ რამდენად კარგად მუშაობს იგი და უფრო მეტად

დამოკიდებულია ხარჯებზე, რომელსაც მას კანონი აკიერებს. მეწარმე, რომელიც უკეთ ახერხებს ამ ხარჯების ან ოფიციალურ პირებთან კავშირების მანიპულირებას, უფრო წარმატებულია, ვიდრე ის, ვინც მხოლოდ წარმოებითაა დაკავებული. ამრიგად, ეროვნული ეკონომიკის მთავარ საფრთხეს წარმოადგენს არა „ბაზრის წარუმატებლობა“, არამედ „სახელმწიფო მარცხი.“

ერნანდო დე სოტოს კონცეფცია: საკუთრების უფლებებისა და არაფორმალური ეკონომიკის ინტეგრაციის მნიშვნელობაზე ეკონომიკური განვითარებისა და უსაფრთხოების ხელშეწყობაში. ერნანდო დე სოტო, პერუელი ეკონომისტი, ცნობილია თავისი მუშაობით საკუთრების უფლებებისა და არაფორმალური ეკონომიკის მნიშვნელობაზე ეკონომიკური განვითარებისა და უსაფრთხოების ხელშეწყობაში. დე სოტოს ყველაზე ცნობილი ნიგნი, „**კაპიტალის საიდუმლო. რატომ ყვავის კაპიტალიზმი დასავლეთში და რატომ განიცდის მარცხს მსოფლიოს დანარჩენ რეგიონებში**“ (2000), იკვლევს, როგორ აფერხებს განვითარებად ქვეყნებში საკუთრების უფლების არარსებობა ეკონომიკურ ზრდას და უსაფრთხოებას. ის ამტკიცებს, რომ საკუთრების უფლებების სამართლებრივი აღიარება ეკონომიკური უსაფრთხოების ფუნდამენტური ასპექტია, როგორც ცალკეული პირებისთვის, ასევე ერებისთვის.

ერნანდო დე სოტოს ძირითადი იდეები: – საკუთრების უფლებები და ეკონომიკური უსაფრთხოება: დე სოტოს ეკონომიკური უსაფრთხოების თეორია აგებულია იმ იდეის ირგვლივ, რომ დაცული საკუთრების უფლებები გადამწყვეტია სიმდიდრის შესაქმნელად და ინდივიდების ეკონომიკაში სრულფასოვანი მონაწილეობის მისაღებად. ის ამტკიცებდა, რომ ბევრ განვითარებად ქვეყანაში ადამიანები ფლობენ აქტივებს, როგორიცაა მიწა ან ბიზნესი, მაგრამ ეს აქტივები იურიდიულად არ არის აღიარებული. შედეგად, ისინი ვერ გამოიყენებენ მათ, როგორც სესხებს და მათი ეკონომიკური ზრდის პოტენციალი შეფერხებულია. – **არაფორმალური ეკონომიკა:** დე სოტომ ხაზი გაუსვა არაფორმალური ეკონომიკის მნიშვნელობას განვითარებად ქვეყნებში. ბევრ განვითარებად ქვეყანაში მოსახლეობის დიდი ნაწილი მუშაობს ფორმალური სამართლებრივი სისტემის მიღმა. კანონიერი უფლებებისა და დაცვის ხელმისაწვდომობის ეს ნაკლებობა ამ პირებს ეკონომიკურად დაუცველს ხდის. დე სოტო ამტკიცებდა, რომ არაფორმალური ეკონომიკის ფორმალურ სისტემაში ინტეგრირება საკუთრების უფლებების აღიარებით, ადამიანებს საშუალებას მისცემს გამოიყენონ თავიანთი აქტივები ეკონომიკური განვითარებისთვის. – **კაპიტალის ფორმირება და ეკონომიკური ზრდა:** დე სოტოს ნაშრომი ვარაუდობს, რომ საკუთრების უფლებები არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური საზრუნავი, არამედ ეროვნული საკითხიცაა. როდესაც ქვეყნის მოქალაქეებს აქვთ წვდომა დაცულ საკუთრების უფლებებზე, მათ შეუძლიათ ჩაერთონ სამეწარმეო საქმიანობაში, შექმნან კაპიტალი და ინვესტიცია განახორციელონ თავიანთ მომავალში. ეს, თავის მხრივ, იწვევს უფრო დიდ ეკონომიკურ უსაფრთხოებას ეროვნულ დონეზე. – **ინკლუზიური კაპიტალიზმი:** დე სოტოს იდეები ეწინააღმდეგება კაპიტალიზმის ტრადიციულ დასავლურ მოდელს და ამტკიცებს, რომ ეკონომიკური უსაფრთხოების მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ქვეყნები აღიარებენ არა მხოლოდ მდიდარი ელიტის, არამედ ყველა მოქალაქის საკუთრების უფლებებს. საკუთრების უფლებების ფორმალიზაციით ქვეყნებს შეუძლიათ გახსნან თავიანთი ეკონომიკის პოტენციალი, ხელი შეუწყონ მეწარმეობას და შეამცირონ უთანასწორობა.

ერნანდო დე სოტოს შეხედულება ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე ხაზს უსვამს საკანონმდებლო ჩარჩოებისა და საკუთრების უფლების მნიშვნელობას, რათა ინდივიდებმა შეძლონ სიმდიდრის დაგროვება და საბაზრო ეკონომიკაში სრული მონაწილეობა. ეს მიდგომა ხაზს უსვამს ინსტიტუტების როლს ეკონომიკური სტაბილურობისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფაში.

მიმდინარე გლობალური პროცესების დაჩქარებამ დაბალანაზღაურებადი მუშახელის, გარემოს დაბინძურების, ნახშირორჟანგის გამოფრქვევის ზრდის პრობლემები გაამწვავა. [3]. ეკონომიკური პოლიტიკის სამყაროში გაჩნდა ახალი პარადიგმა ეკონომიკის სწავლებასა და

თავად ეკონომიკაში. მისი მიდგომის მთავარი პრიორიტეტი ის არის, რომ დაუყოვნებლივ განიხილავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა უთანასწორობა და კლიმატის ცვლილებები. ეკონომიკის სტანდარტული ორიენტირები იცვლება უფრო რეალისტური და სასარგებლო ალტერნატიული ორიენტირებით. [18].

დასკვნა

ეკონომიკური უსაფრთხოება არის მრავალმხრივი კონცეფცია, რომელიც დროთა განმავლობაში განვითარდა და ჩამოყალიბდა სხვადასხვა ეკონომიკური მოაზროვნეების მიერ. ფრიდრიხ ლისტმა, ჯონ მეინარდ კეინსმა და ერნანდო დე სოტომ, თითოეულმა შეიტანა უნიკალური წვლილი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მიაღწიოთ ეკონომიკურ უსაფრთხოებას, თუმცა მათ ყურადღება გაამახვილეს ეკონომიკის სხვადასხვა ასპექტზე: – **ფრიდრიხ ლისტმა** ხაზი გაუსვა ეროვნული ეკონომიკური განვითარებისა და სახელმწიფო ჩარევის მნიშვნელობას ინდუსტრიალიზაციის ხელშეწყობისა და საგარეო ბაზრებზე დამოკიდებულების შესამცირებლად. – **ჯონ მეინარდ კეინსმა** ხაზი გაუსვა მთავრობის ჩარევის როლს სრული დასაქმებისა და ეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნებაში, განსაკუთრებით ეკონომიკური ვარდნის პერიოდში. – **ერნანდო დე სოტომ** ყურადღება გაამახვილა საკუთრების უფლებების მნიშვნელობაზე და არაფორმალური ეკონომიკის ფორმალიზებაზე განვითარებად ქვეყნებში სიმდიდრის შექმნისა და ეკონომიკური ზრდის პოტენციალის გასახსნელად.

ამრიგად, საფრთხეებს თითოეული ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების სფეროში შეიძლება ქმნიდნენ უცხოელი კონკურენტები (**ფრიდრიხ ლისტის** მიხედვით), „ბაზრის წარუმატებლობა“ (**ჯონ მეინარდ კეინსის** მიხედვით) და „სახელმწიფო წარუმატებლობა“ (**ერნანდო დე სოტოს** მიხედვით). ეს მოაზროვნეები ერთად გვთავაზობენ კომპლექსურ საფუძველს ეკონომიკური უსაფრთხოების გასაგებად, ხაზს უსვამენ სახელმწიფო ჩარევის, ინსტიტუციური ჩარჩოებისა და საკუთრების უფლებების როლს გრძელვადიანი სტაბილურობისა და აღმავლობის (აყვავების) უზრუნველსაყოფად.

დღეს აღინული თეორიები მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნიან, რომლებიც ახდენენ გავლენას როგორც ეკონომიკის სწავლების პროცესზე, ისე ეკონომიკური სისტემის სტრუქტურაზე. ამ მიდგომის ძირითადი მიზანია, სწრაფად მიაქციოს ყურადღება ისეთ საკითხებს, როგორიცაა სოციალური უთანასწორობა და კლიმატის ცვლილება, რაც ტრადიციული ეკონომიკური სტანდარტების ცვლილებასთანაა დაკავშირებული და უფრო რეალისტური და სასარგებლო ალტერნატიული ფასეულობების განვითარებას უწყობს ხელს.

ლიტერატურა

1. ბედიანაშვილი გ., კობრიძე გ., მიქელაძე ნ. (2024). გლობალური მდგრადი კონკურენტუნარიანობის და ეკონომიკური უსაფრთხოების ეკონომიკური პოლიტიკა: მაკროასპექტი. VI ეროვნული სამეცნიერო კონფერენციის მასალები (ISBN 978-99940-52-18-9): „მსოფლიო წესრიგის ტრანსფორმაცია და ეკონომიკური უსაფრთხოება: საქართველოს ძირითადი გამოწვევები და შესაძლებლობები“. ანსუ, ქუთაისი, 67-82. https://www.researchgate.net/publication/384690885_globaluri_mdgradi_konkurentunarianobis_da_ekonomikuri_usaprtkhoebis_ekonomikuri_politika_makroaspekti_Economic_Policy_for_Global_Sustainable_Competitiveness_and_Economic_Security_A_Macro_Aspect
2. კეინსი ჯ. (1995). დასაქმების, პროცენტისა და ფულის ზოგადი თეორია / თარგმნა რამაზ ნამიჭიშვილმა; [რედ.: ელგუჯა თავბერიძე]. ქუთაისი : ს/ს „სტამბა“

3. კრუგმანი პ., ობსტფელდი მ., მელიტცი მ. (2017). საერთაშორისო ეკონომიკა: თეორია და პოლიტიკა. ქართული გამოცემის სამეცნიერო და მთავარი რედაქტორი აკადემიკოსი ავთანდილ სილაგაძე. თბილისი.
4. სილაგაძე ა. ეკონომიკური დოქტრინები, საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“, თბილისი, 2010.
5. აშშ კონსტიტუცია : კომპრომისის ხელოვნება ანუ მართულთა მმართველობა / სამეცნიერო რედაქტორი: მინდია უგრეხელიძე ; მთარგმნელები: მინდია უგრეხელიძე; ვიქტორ ყიფიანი. გამომცემლობა „ჯისიაი“. თბილისი, 1997.
6. Bank, O. A. (2020). Economic security of the individual in the system of economic security of the state. *Russian Journal of Management*, 8(2), 106-110.
7. Bedianashvili, G. (2024). GLOBAL SUSTAINABLE COMPETITIVENESS IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY. Materials: of III INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE: "*TRENDS AND PROSPECTS OF MANAGEMENT DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES*". Kherson state Agrarian and Economic University (Ukraine). https://www.researchgate.net/publication/-382660713_GLOBAL_SUSTAINABLE_COMPETITIVENESS_IN_THE_CONTEXT_OF_ECONOMIC_SECURITY
8. Bedianashvili, G., & Kokhreidze, G. (2023). Public debt and foreign direct investment in small countries in the context of economic growth. *Sociālo Zinātņu Vēstnesis*, (1), 7-28.7.
9. Blaug, M. (1997). *Economic theory in retrospect*. Cambridge university press.
10. Blinichkina, N. J (2014). Issues of Formation of the Idea of Economic Security in Economic Science. *Bulletin of the Tajik State University of Law, Business and Politics. Series of Humanities*, (4 (60)), 69-79.
11. Kurz H. (2017). *Economic Thought A Brief History*. Translated by Jeremiah Riemer Columbia University Press. <https://cup.columbia.edu/book/economic-thought/9780231172585>
12. List F. (1909). *The National System of Political Economy [1841]. The National System of Political Economy by Friedrich List*, trans. Sampson S. Lloyd, with an Introduction by J. Shield Nicholson (London: Longmans, Green and Co.,1909).
13. Otinashvili, R., Veshapidze, S., & Zoidze, G. (2021). IMPACT OF ECONOMIC CRIME ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE STATE. *Three Seas Economic Journal* 4 (1), 10-17 31.
14. Papava, V. (2018). The Economics in Crisis and the Main Directions for Transformation of Economic Science. *Transformations*, 3-4(98-99), 90-108
15. Papava, V. (2021). On Pseudo De-Globalization, Silk Road Of Global Value Chains And Role Of Georgia – OpEd. <https://www.eurasiareview.com/18102021-on-pseudode-globalization-silk-road-of-global-value-chains-and-role-of-georgia-oped/>.
16. Papava, V. (2022). Pandemic, War and Economic Sanctions: From Turbulent to Confrontational Globalization. *Eurasia Review*, May 23, <https://www.eurasiareview.com/23052022-pandemic-war-and-economicsanctions-from-turbulent-to-confrontational-globalization-oped/>.
17. Papava, V. (2022b). On Sanctionomics. *Eurasia Review*, March 14. Available at: <https://www.eurasiareview.com/-14032022-on-sanctionomics-oped>.
18. Rodrik, D. (2021). *Beware Economists Bearing Policy Paradigms*. Project Syndicate.
19. Silagadze, A., Atanelishvili, T., & Silagadze, N. (2022). Covid Depression and Search for a New Paradigm. *Bull. Georg. Natl. Acad. Sci*, 16(1).
20. Veshapidze, S. (2023). Modern priorities of ensuring foreign economic security of Georgia.
21. Veshapidze, S., & Karchava, L. (2022). Contradictions of Globalization under the COVID-19 Pandemic. *Bull. Georg. Natl. Acad. Sci*, 16(4), 152-157.
22. Veshapidze, S., & Zoidze, G. (2022). On State Intervention in the Economy through the Budget in Georgia. *World economy and international economic relations. -International Scientific Collection*, 5.
23. Veshapidze, S., & Zoidze, G. (2022). Value Choices of the Community in the Context of the COVID-19 Pandemic. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6373197>.

24. Zoidze, G., & Veshapidze, S. (2022). Transformation of economic policy priorities under COVID-19. *Three Seas Economic Journal*, 3(2), 35-43. **23.**
25. Эрнандо де Сото. (1995). Иной путь. Невидимая революция в третьем мире. М. : Перевод издательства "Catallaxy".

ON THE BASIC CONCEPTS OF ECONOMIC SECURITY ASSURANCE

Shota Veshapidze

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

Abstract

This article delves into the fundamental concepts of economic security as developed by three significant economists: Friedrich List, John Maynard Keynes, and Hernando de Soto. It explores their varying perspectives on economic security, examining their historical context, theories, and contributions to the broader field of economics. The article also evaluates how their ideas continue to shape current economic policies and practices. Through a critical literature review, the paper highlights the relevance of their theories to modern global economic systems, providing a comparative analysis of their economic security models. The goal is to offer a deeper understanding of how these thinkers have influenced economic security discourse and how their ideas can be applied in contemporary economic challenges.

The practical significance of this article lies in its potential to inform policymakers, economists, and institutions working on global and national economic security issues. By understanding the foundational theories of economic security, policymakers can develop strategies that integrate historical perspectives with contemporary challenges. Additionally, this study provides valuable insights into the role of state intervention, economic policies, and property rights in promoting economic stability and growth.

Keywords: *Economic Security, Friedrich List, John Maynard Keynes, Hernando de Soto, Protectionism, Government Intervention, Property Rights, Economic Independence, National Security, Fiscal Policy, Informal Economy, Legal Framework.*